

KORPÁS ÁRPÁD

KONFERENCIA POZSONY MEGYE OKTATÁSÜGYÉNEK ELMÚLT ÉVSZÁZADÁRÓL

Az oktatásügy története Pozsony megyében (Dejiny školstva v Bratislavskej župe) címmel szervezett konferenciát 2020. novemberében a Pozsonyi Önkormányzati Kerület és a szentgyörgyi (Svätý Jur) székhelyű Academia Istropolitana Nova oktatási intézmény.

A jelenlegi Pozsony megyéhez tartozó települések – és azok közül elsősorban a főváros – oktatásügyének elmúlt egy évszázadáról szóló rendezvény szakmai partnere a Szlovák Köztársaság Műemlékvédelmi Hivatala, a Pozsonyi Kerületi Műemlékvédelmi Hivatal és a Pozsonyi Városi Műemlékvédelmi Intézet volt. A koronavírus-járvánnyal kapcsolatos korlátozások miatt minden előadást külön rögzítettek, majd videófelvetelekként tették közzé azokat. Noha így elmaradt az ilyen szakmai fórumok hozzáadott értékének számító vita és eszmecsere, a téma iránt érdeklődők hasznos információkkal és értelmezésekkel gazdagodhattak.

Juraj Droba megyei elnök, Branislav Gröhling oktatásügyi miniszter és Zuzana Aufrichtová Pozsony-óvárosi polgármester köszöntője után Agáta Mikulová, a megyei hivatal idegenforgalmi és kulturális szakosztályának vezetője ismertette a konferencia programját. A megyei önkormányzat oktatásügyi, ifjúsági és sportszakosztályát irányító Jana Zápalová a többi

közt arról adott áttekintést, hogy a megye a tavaly őszi állapot szerint 57 jogalanyisággal rendelkező iskola és más oktatási létesítmény fenntartója volt, és további 40 olyan létesítményé, amelyek az egyes iskolák részét képezik. Pozsony megye önkormányzata fenntartóként mintegy 20 ezer tanuló képzését biztosítja több mint 2500 alkalmazott segítségével. (Hálózatába tartozik Pozsonyban a Duna utcai Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola és Gimnázium, valamint a Szencen működő Közös Igazgatású Magyar Tanítási Nyelvű Iskola is.)

Az eredeti elképzelés szerint a Fajnor utcai Gépipari Szakközépiskola lett volna a konferencia helyszíne. Felix Dömény iskolaigazgató rövid tájékoztatást adott az intézmény 117 éves történetéről. A „Fajnorka” impozáns századeleji épületét Kolbenheyer Gyula, az akkori budapesti felsőipari iskola igazgatója tervezte az 1903 őszen indított Pozsonyi Magyar Királyi Állami Fémipari Szakiskola céljaira. Ilyen profilú létesítményre a 19–20. század fordulóján rohamosan iparosodó, jól képzett szakmunkásokat igénylő Pozsonyban nagy szükség volt.

Lubica Kázmerová, a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének kutatója előadásában összefoglalta, hogy miként formálódott a két világháború közti Csehszlo-

vákia és a szlovák állam (1939–1945) oktatásügyi rendszere. Már 1918-ban létrejött a csehszlovák kormány ún. szlovákiai teljhatalmú minisztériumán belüli iskolaügyi referátus. Mivel kezdetben hiány volt szlovák pedagógusokból és tankönyvekből, e kormányzati szerv 1400 cseh tanító Szlovákiába küldését kezdeményezte. „Egyes cseh oktatók meg voltak győződve a csehszlovák nemzeti egységről, és a szlovákiai lakosság részéről való fogadtatásuk nem mindig volt egyértelműen kedvező” – fogalmazott a történész. Mint mondta, a szlovák nyilvánosság egy része azt is nehezen fogadta el, hogy a cseh pedagógusok sok esetben ateista nézeteket vagy huszita eszméket vallottak.

A szlovákiai felsőoktatás rendszere csak fokozatosan alakult ki. Jóllehet 1919-től működött a pozsonyi Komenský (Comenius) Egyetem (Jozef Tiso állama idején Szlovák Egyetem néven), ám a Jogtudományi, az Orvosi és a Bölcsészkar mellett csak jóval később sikerült külön-külön karokon állandósítani a különféle természettudományi és gyógyszerészeti szakokat, valamint a római katolikus és evangélikus teológusképzést. Az 1940/41-es akadémiai évtől Kereskedelmi Főiskola is működött Pozsonyban. Az 1937-ben létrehozott Dr. Milan Rastislav Štefánik Állami Műszaki

Főiskola a bécsi döntés értelmében Magyarországhoz visszacsatolt Kasásáról – egy turócszentmártoni köztes állomás után – Pozsonyba tette át székhelyét, és 1938 februárjától már Szlovák Műszaki Főiskola volt a neve.

A Kázmerová által elmondottakat árnyalta tovább pozsonyi példák felsorakoztatásával Ernest Huska, Pozsony–Óváros városrész önkormányzati hivatalának kulturális munkatársa, aki a pozsonyi oktatásügy 1918 és 1934 közti alakulását vette górcső alá. Ismertetőjéből egyetlen példát emelek ki: megemlítette a Pozsonyi Csehszlovák Állami Kereskedelmi Akadémiát, amely monarchiabeli előzményből, a Pozsonyi Kereskedelmi Akadémiából fejlődött ki, és az 1919-es impériumváltást követően magyar részlegget is fenntartott. Huska előadása is jól jelezte, hogy Popély Gyula, Soňa Gabzdilová és mások eddigi komoly kutatásai után is mennyi feladat áll a pozsonyi helytörténettel, annak magyar vonatkozásaival és a szlovákiai magyar oktatástörténettel foglalkozók előtt, hiszen átfogóan megszerezni kellene, milyen intézményi és más változásokon ment keresztül 1919 után a Duna-parti város magyar iskolahálózata.

Elena Londáková, a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének kutatója előadásában az oktatásügy 1945 utáni fejlődésének szociális-gazdasági és kulturális összefüggéseit vizsgálta. A pártállami időszak négy évtizedére fókuszált, szólva egyebek mellett a marxista-leninista ideológiai béklyóról, a kötelező orosznyelv-tanításról és az 1968 utáni normalizáció oktatásügyi fejlesztéseiről is. Utalt arra, hogyan torzult a tananyag tartalma az 1948-as kommunista hatalomátvétel után: „Az irodalomból kivestek az ideológiai szempontból nem megfelelő művek, szerzők. A legújabb kori történelem oktatását a pártértelmezéshez idomították, amely szerint a történelmi mozgalmakban – tekintet nélkül a valóságra – a kommunista párt játszott a főszerepet.”

Peter Szalay, a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének munkatársa konkrét Pozsony megyei példákon mutatta be, hogy a 18. század második felétől napjainkig egyes korszakokban milyen szempontok alapján tervezték az iskolaépületeket. Az Osztrák–Magyar Monarchia időszakából megemlítette a hajdani

Pozsonyi Magyar Királyi Szólészeti és Borászati Iskola (Pártos Gyula, 1901–1902) komplexumát és a már említett egykori fémipari szakiskola épületét.

A Szalay által az első „republika” idejéből felsorolt példák közül két funkcionista épületre utalok: a Kézművesipari Iskolára (Škola umeleckých remesiel; Alois Balán és Jiří Grossmann, 1928–39; az iskola jogutódja ma Josef Vydra Iparművészeti Iskola néven működik), továbbá a Védccölöp úti (Palisády) egykori Dr. Milan Hodža Állami Népiskolára (Ján Burjan, 1935–1937, ma: Milan Hodža Alapiskola és Óvoda). A Bauhaus-tanintézmények mintájára kialakított Kézművesipari Iskoláról az előadó beltéri képeket is mutatott, amelyek közül az egyik fotón az iskolába vendéglelőadónak hívott Moholy-Nagy László képzőművész, a Bauhaus ismert képviselője is látható. A Dr. Milan Hodža Állami Népiskola építése pedig politikai háttérét tekintve egyike azon gesztusoknak, amelyekkel a harmincas évekbeli szlovák emancipációs törekvések közepette a központi prágai vezetés Csehszlovákia integrációját igyekezett erősíteni. Az akkor csehszlovák miniszterelnökként tevékenykedő Milan Hodža szlovák politikus az iskola 1937-es átadási ünnepségén is részt vett.

A második világháború után főként Rudolf Miňovský és Vladimír Dedeček hatott a szlovákiai/pozsonyi iskolaépítésre, megteremtve az ún. pozsonyi típusú iskolák terveit, amelyeknek adaptációi az egész pártállami időszakot uralták.

Sabina Jankovičová művészettörténész a már említett Josef Vydra Iparművészeti Iskolát és elődjét, a Kézművesipari Iskolát mutatta be, ahová az oktatók alapító nemzedéke a legjelesebb szlovák képzőművészekből verbuválódott (Janko Alexy, Mikuláš Galanta, Ludovít Fulla és mások).

Innet Baloghová, a Pozsonyi Kerületi Műemlékvédelmi Hivatal munkatársa két olyan műemlék iskolaépületről adott elő, amelyekkel Szalay is foglalkozott. Az egyik a hajdani Pozsonyi Királyi Katolikus Főgimnázium céljaira emelt, ma szlovák gimnáziumnak helyet adó, Lechner Ödön tervezte, 1908-ra elkészült Grössling utcai szecessziós iskolaépület volt, a másik pedig a Duna utcai Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola és Gimnázium épülete (Herczegh Zsigmond, 1909–1911), amely jóval szerényebb

előzményével együtt több intézményt is szolgált (1875–1883: Ipartanítónő-képző Intézet; 1883–1916: Magyar Királyi Állami Felsőbb Leányiskola; 1916–1919: Magyar Királyi Leánygimnázium; 1919–1939: Csehszlovák Állami Leánygimnázium stb.).

A kutató a korabeli mérnöki dokumentáció bemutatásával is érzékeltette, mennyire megfontoltan készültek mindkét iskola tervei egy olyan időszakban, amikor az egyre sokrétűbb oktatáshoz már például modern laboratóriumokra, szaktantermekre, tornatermekre és gyakorlópályákra is szükség volt.

Baloghová beszámolt arról, milyen műemlékvédelmi szempontok alapján újult meg bő egy évtizeddel ezelőtt a Lechner-féle Grössling utcai iskolaépület. A Duna utcai magyar tanintézmény épületével kapcsolatban megjegyezte, hogy azt eddig teljeskörűen nem újították fel, csak a főhomlokzat egy részénél eszközöltek részleges javításokat. Hangsúlyozta, a kerületi műemlékvédelmi hivatal egy jövőbeni komplex renoválás esetén ügyelni fog arra, hogy a lehető leghívebben őrizze meg Herczegh sajátos formanyelvét, amelyre a budapesti szecesszió és Lechner is hatott.

Martina Kočí, az Oktatásügyi és Pedagógiai Múzeum igazgatója az 1970-ben létrehozott intézmény fél évszázadát tekintette át. Mivel a múzeumnak helyet adó volt dévényújfalui népiskola 1926-ban emelt épületét most újítják fel, az intézmény egyelőre nem látogatható. A jövőben azonban a szlovákiai magyar iskolatörténeti kutatásokat folytató szakembereknek is érdemes lesz felmérniük a gazdag állományt, mert például – nem térve ki itt más részletekre – több mint 26 ezer egységből álló könyv- és folyóiratgyűjteménye van, amelynek iskolai értesítők és évkönyvek is részét képezik.

A konferencián elhangzott előadások szerkesztett, bővített változata nyomtatott és elektronikus tanulmánykötetben is megjelenik, miként a korábbi tíz évfolyam is szép kivitelű, gazdag tartalmú kiadványokat eredményezett – például Pozsony megye kulturális örökségéről, római kori és szakrális emlékeiről, kastélyairól és kúriáiról, ipari és műszaki emlékeiről, történelmi parkjairól és kertjeiről, Pozsony vármegye első világháború alatti helyzetéről vagy éppen a mai megye területének 1919 utáni száz évéről.